

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WALJANNE.

Üksiknumber 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 22.

Reedel, 1 detsembril 1922.

IV aastakäik.

S i s u : T.: Karskuse küsimus rahwawäes. — A. Leht: Meie polgukohtutest. — Sõjawäe lennukite arenemine väljamaal pärast sõda. — H. J.: Mõni sõna sõdurite hariduslise tasapinna tõstmisest. — Mõndasugust.

Karskuse küsimus rahwawäes.

Ühiskondlik pahe — alkoholi tarvitamine — on ka Eesti malewas maad wõtnud. Arwamine, et rahwawäelased rohkem alkoholi tarwitawad, kui muud seltskonna kihid, on parit juba Wene ajast. Statistilised andmed puuduwad, sel epärast on raske otsustada, kui palju see arwamine põhjendatud. Meie malewa iga on alles lühike ja tema tekkimine ning olemine on sattunud aja-järku, kus ilmasõda wapustuste järele üleüldiselt alkoholi tarvitamine seltskonnas rohkem maad on wõtnud, kui ta seda o i harilikul ajal. Meie rahwawäe üle on weel wara lõpuotsuseid teha, sest ta on alles arenemise järgus. Senised otsused wõisid pääasjalikult Wene sõjawäe kulul tekkida. See ajalooline tagasein põhjened jällegi palja oletuse pääl. Seltskonna arwamisele nähtawaks põhjuseks on asjaolu, et rahwawäelased oma erineva wormiga on silmapaistiwamad massi hulgas ja üleüldse asuwad seltskonna silmis eesõigustatud seisukohal. Alkoholi tarwitajad on enamasti noored tugewad mehed, ja kus on weel nõnda rühkesti noorimehi koos, kui rahwawäes. Ei saa tõendada, et meie rahwawägi rohkem alkoholi tarwitaks, kui eraseltskonna wastawad kihid, ehk mõne teise kultuur-riigi sõjawägi. Samuti ei saa keelduda tõendamast, et meie rahwawägi alkoholi tarwitab ja seda rohkem, kui oleks kohane kultuurilise ja töötawa rahwa ohwitserdele ja sõduritele. Jällegi puuduwad arwud, kuid kurbi fakte on palju. Tarwitseb ainult lehtseda päewakäske, karistuse-raamatuid, waadelda ametitest tagandamiste, teenistusest kõrwaldamiste ja kuritarwituste põhjuseid ehk liikuda rahwawäe hulgas wabal ajal, siis koguneb eelmisele wäitele ülirohkesti tõendusid.

Õnneks ei ole alkoholi tarvitamine meie rahwawäes weel kujunend üldpaheks. On wäeosasid, kus olewa e andmete järele tema sügawale oma juured on ajanud. Sääli kõrwal on jälle rida teisi, kus parajust peetakse ehk täiesti karsked ollakse. See erinemine oleneb silmnähtawalt wäeosas isiklikust koosseisust, töö- ja elutingimustest ning ümbruskonna sotsiaalsest ja kultuurilisest tasapinnast. Tähelepanemswääriliseks ja rõõmustawaks nähtuseks on, et meie kõrgema e ja wanemate sõjawäelaste keskel suur protsent karsklasi ja parajuslasi on.

Alkoholi kahjulik mõju elawa organismi pääle on niiwõrd tuttaw, et selle juures pikemalt peatada ei tarwiise.

Tähendaksin ainult niipalju, et juba ühekordne alkoholi tarvitamine asetab in mese teatawaks ajaks seisukorda, kus tema tegu- ning otsustamiswõime halwatud. Joobnud rahwawäelane ei kõlba ega suuda temale usaldatud kõrgeid kohustusi üldise korra ja julgeoleku suhtes nõutawa täpsusega täita. Jootmine on korra- ja riigiwastastel paremaks abinõuks olnud walwurite tähelepanu, walwsuse ning otsustamiswõime halwamiseks. Järjekindel ehk sagedane alkoholi uimastus ei jäta aga mõju awaldamata rahwawäe füüsiliste wõimete, wastupidawuse, meelekindluse ja terawa mõistuse pääle. Kui sportlane kindlasti ainukese wiinaklaasi tagasi tõrjub, siis sama nõue peaks olema sõjamehele esimeseks käsuks. Noorele tugewale mehele ei ole alkoholi mõju wäga terawalt tunduw, kuid pikapääle ja kogusummas mõjub ta siiski, nõrgendades ja kurnates organismi muudab tema

wastuwõtlikuks tõbedele ning ergukawa hellaks wapustusete wastu.

Saksa sõjawäes ilmasõja ajal joodeti mõnikord lahingute eel sõdurid purju julguse tõstmiseks. See oli Saksa sõjalise doktriini seisukohalt, kus päärõhku pandi esimese löögi hooguse ja jõu pääle, õige wõte. Kui aga arwele wõtta, et lahinguid ei otsustata mõne tunniga ja otsustawaks siimapilguks wiina aur ammu juba pääst kadunud on, järele jättes roidumust ja halba tuju, mis eriti soodus kabuhirnu-tekkimiseks, siis waewalt on see wõte õige. Ilmasõja kogemuste pääle tugenew sõjateadus hindab kõrgelt kindlat waimu, eeldades wõitu selles lagris, kus kindlam waim kauem püsib. Wilhelm II tähendas juba ilmasõja ajal — „wõidab see rahwas, kes vähem alkoholi enesesse wõtab“.

Sõja alguses suleti Wenemaal alkoholi allikad. Seda sammu hindawad wäljamaa sõjaniing ühisõnateadlased kõrgelt.

Seni on alkoholi tarwitamist rahwawäes põhjendatud pika ja kurnawa sõja tagajärgedega. Sõja mõju on arusaadawalt kõige tuntawam neile, kes tema raskusi otsekohe kannatasid. Neile meestele oli see wabandataw, kuigi mitte lubataw ja tingimata tarwilik wahend. Siin aga pean kahjuks tähendama, et lahingosades silmnähtawalt alkohol vähem pinda leidis, kui seljatangustes osades. Tundsin polkusi, keda peaaegu karsketeks wõis nimetada. Laialisema ulatuse omas joomine rahwawäes sõja lõppedes, kus seljatangused mehed tegewa wäega liitusid. Mõju oli ka sellel, et alkohol kättesaadawaks sai. Järeldan, et joomist otsekoheste sõjatagajärgedega põhjerdada ei saa, küll aga mõjus sejatagune muretu, demoraliseerund ja spekulatsioonist läbiimbunud õhkond.

Nüüd aga on sõda juba seljataga, paljud haawad paranenud, elutingimused muutunud. Rahwawägi — rahujalal ja tema koosseisus rohkesti wärsket elementi, kes sõja mõjust ja wapustustest eemal wiibinud. Seepärast peaks langema ka see tähtsam joomise tugi. Eraellu asunud rahwawäelased wastawates kihtides on ammu terwenemise teel. Ei ole põhjust tõendada, et elu- ja töötingimused rahwawäes loomulikus õhkkonnas raskemad oleksid, kui eraelus, eriti ohwitseridele. Eri seisukoht jääb muidugi piirialwalde osadele.

Ajaloolistel sõjameestel — rüütliel — oli joomine ja prassimine au- ning uhkuseasjaks ja wahuse ning sõjakuse wäljendajaks. Sama lugu paneme tähele ühe osa Wene sõjawäe juures, mis koosnes rikastest mõisnikkudest, kelle tee-

nistuse kõrgem eesmärk oli — hiilgaw wälimus ja suurewiisiline elu. Sõjawäe teenistuse otsekohene eesmärk asendus sootu tähtsusetaga-plaanile. Meie Eesti on wäike, kehwa ja töötawa rahwa riik, kus rahwawäge peetakse ainult wiimase wõimaluseni wäiksel arwel, hädalistele tarwetele wastawalt. Meie sõdur ja ohwitser on samad wabariigi kodanikud, kui põllumees, kalur ja tööline. Neil pole õigust rahwa waranduse häwitamiseks ning tema terwise arwel aadrilaskmiseks.

Rahwawäele on rahwas usaldanud oma julgeoleku. Seda julgeolekut täielikult kindlustawad aga ainult karskad ohwitserid ja sõdurid.

Rahwawäkke annab rahwas oma paremad pojad — noored mehed sõjawäelise kaswatuse saamiseks. Iga wanem, iga kodanik ja seltskonna liige näeks hää meelega, et rahwawägi tõsine kangelaste pere ja wõimsate kodukaitsjate taimelawa oleks, kus alal hoiduks isamaa-armastuse tulesäde, mida istutatakse iga noore kodaniku rinda. Ohwitser ja allohwitser on samad kaswatajad ja õpetajad, nagu seda on kooliõpetajad. Noormees-nekrut on weel täiesti wastuwõtlik igale haale ja pahale. Meie meeskodanikud käiwad erandita sõjawäelise kooli läbi. Järelikult on sõjawäelisel õpetusel terve rahwa arenemise pääle omajagu mõju. Seepärast ei ole sugugi ükskõik, missugune õhkkond ja kombes sääli walitsewad. Kooliõpetaja kohta on iseenesest arusaadawaks juba kujunenud, et ta peab karske ja hääde kommetega olema. Sama mõõdupuu on hädatarwilik ohwitserile ja allohwitserile. Siin peaks mõõt weel waljem olema, sest pääle kaswatuse on nemad wastutawad rahwa julgeoleku eest.

Wabadussõjas on meie rahwawägi ennast krooninud ennekuulmata kangelastegedega, mille üle mitte ükski rahwawägi ise, waid terve Eesti rahwas on ja tahab ka alati uhke olla. Rahwa palawaks soowiks oleks, et tema malewa jääks kangelaseks ja kindlaks kodu kaitsjaks. Eesti ohwitseri ja sõduri mundri küljes ei tohi olla plekkisid, mis takistaks rahwast olemast uhke oma kangelaste pääle. Rahwawägi peaks saama asutuseks ja pereks, kuhu kuuluda iga tõsine kodanik omale ülimalt ja ihaldatawamaks auks peab.

Alkoholi tarwitamine sööb ära rahwawäe distsipliini. Joobnud sõduris nõrkeb kohutuse ja distsipliini tunne. Joobnud ohwitser kaotab arwustuswõime distsipliini nõudmiseks. Tema autoriteet langeb sõdurite silmis. Sõjamehe hingeelu põhielemendiks on juba, et ta oma

ülema isikut jumaldab, temasse pimesi usub ja tema wahwusega kiidelda armastab seltsiliste keskel ning seltskonnas. Kui kooliõpilased iga wähegi korraliku õpetaja endile eeskujuks seavad ja tema sarnaseks püüawad saada, nagu seda tõendas hiljutine ankeet koolides, siis seda mõistetawam on, et noor sõdur wilunud ja tules ristitud ohwitseri jumaldab. Aga on ka kindel, et ükski õpilane joodikut õpetajat omale ideaaliks ei sea. Samuti ei wõi olla joodiku ohwitseri ehk allohwitseri mõju sõdurkonna pääle täielik eeskju mõttes. Kuid sõjateadus on alati nõudnud piirita usku juhtidesse. Keeldumine alkoholist on enese üle walitsemise akt. Kes ei jaks iseenast walitseda, kuidas wõidak siis temale usaldada riigi julgeolekut, riigi warandusi, huiuga inimeste juhutamist ja wastutust nende elu eest. Ainult kained ohwitserid ja allohwitserid wõiwad olla täieliseks eeskujuks ja piirita usaldatawaks autoriteediks omas meeskonnas, wõiwad olla üheks tähtsamaks moodsa sõja jõuallikaks.

Wanadelt sõjawägedelt pärandatud pahena on ka meil tuntaw sõjawäelaste eraldumine seltskonnast, olgugi juba nõrgemalt. Sõduri pääle waadati korralikus seltskonnas ülewalt alla. Kaasa aitas selleks maksew kord, mis piiras sõduri seltskondlikke õigusi. Ohwitserkond jälle elas kinnist korporatsioonielu; traditsioonid ja määrused piirasid tuntawalt nende labikäimise ringkondi. Selle järeldusel asetus ohwitserkond, vähemalt enese arwates, eraseltskonnast kõrgemale. Nii eraldumine ühelt kui teiselt poolt. Sõdur suruti kasarmu hallusesse ja teenistuse üksluisusse ja ohwitser kitsasse korporatsiooni ringi. Noor energiaküllane ohwitser ja sõdur ei wõinud selles ühekülgses seltskonnas leida rahuldust. Wäljapääsuteid otsides langeti kergesti alkoholi rüppe.

Meie rahwawägi pole ka weel täiesti wabastatud sellest eraldustundest. Samuti püsiwad seltskonna eelarwamised. See taim on wõõras meie o'udes ja ta peaks warsti lämbuma.

Alkoholi tarwitamist meie rahwawäes soodustab rohkem asjaolu, et tema koosseis wõrdlemisi noorem on, kui endistes wägedes. Sõdurite keskel puudub weel selgroog — wanemad ülejateenijad. Ohwitserid on weel enamuses noored.

Oma osa etendab siin ka sõjawäele loomulik mureta olek. Oluliselt on see sõjaaegse nähtusena õigustatud. Kuid ka rahu ajal on tema paratamatuks kujunenud.

Eelkirjeldatud olud sünnitawad rahwawäele elutingimused, kus raske on leida igapäisest tööst

üle jääwale energiale kohaseid kasutuswõima'usi. Tema ärakulutamise tarwe tõukab alkoholi juure. Alati oma keskel wiibides ja omasugustega läbi käies üksteise mõju all pa'nduwad Bacchuse ees ka kõige tugewamad ise oomud.

Kord maksuasele pääsenud traditsioonid wäeosades jääwad harilikudes oludes kauaks püsima ja teisenewad ainult wähehaawal. Joomine on niisugune nähtus sõjawäes, mis ei taha naljalt wälja surra. Meie rahwawägi töötab selles suhtes õnnelikku seisukorda aseneda. Noorte ohwitseride wõrdlemisi suur juuretulek wõimaldab ohwitserkonnas kõwa sõlumist ja ei lase koosseisu soowimata alustel kiwineda. Raskem on lugu allohwitseride suhtes, kus, senise äranägemise järele, ülejateenijate walik piiratud on olnud.

Seni waadeldud joomise põhjused on olnud kõrwaldatawad tahtmise ehk olude muutumise juures.

Kauaaegne alkoholi tarwitamine lödwendab tahte jõudu niikaugele, et wiimaks juba raske on kiusatusele wastu panna. Tema tarwitamine kujuneb haiguseks. Alkohol saab organismile tarbeks, nagu igapäewane leib. Hinge waldab niisugune seletamatu haiglane olek, mida wõib rahuldada ainult uimastus — alkohol.

Kui ühekordse joobnustuse kannul käiwad nähtused, mis wasto us rahwawäe olemisolu põhiouetega, siis sagedane purjutamine on lubamata nähtus, ja joodikul ei peaks rahwawäes üldse paika olema.

Joomine on tõi. Tema tekkimiseks on rahwawäes soodne pind. Tuleb kõrwaldada põhjused, mis joomist rahwawäes soodustawad. Waja alata karskustööd kasarmus.

Wõitluseks alkoholi wastu oleks ka's teed — ametlik ja oma abi.

Ametlik seisab manitsemises, keelamises ja karistamises. Seda teed on juba praktiseeritud. Tagajärgi on ta ainult nõnda palju annud, kui palju joodikuid on wäljasõelatud rahwawäest. Põhjused joomise tekkimiseks ja edenemiseks on jäänud.

Üldkarskuse töös on juba ära proowitud, et alkoholi keeld, ilma tema tarwiduse põhjuste kõrwaldamata, annab eitawaid resultaate. See jääb tõsiasjaks ka rahwawäe kohta. Päälegi maitseb keelatud wili paremini.

Piiridid panna wõiks alkoholile rahwawäes ainult siis, kui wõitlus temaga kujuneb rahwawäe, pääasjalikult ohwitserkonna, oma asjaks, kuna walitsus oleks toetajaks.

Esimene samm karskustöös oleks kihutus töö — kõnes, kirjas ja kujutusis. Karskus

kirjandust peaks leiduma wäosade raamatukogudes ja lugemislauadel, ning nende araseedimiseks peaksid ohwitserid kaasa aitama. Karskuse seinu peaksid ehima karskuse tabelid. Täiskarsklased wäosas peaksid karskustöö ideelisteks juhtideks hakkama. Ohwitseride kogude juures wõiks kujuneda karsklaste ringid.

Ohwitseride kogu ülesanne oleks leida wõimalusi ohwitseride ja sõdurite waba aja kasutamiseks. Kutsetöö ei suuda ja ei wõigi loomulikult kulutada ära tait inimese energiat. Sellele energia puhtale kasule peab ohwitseride kogu

aitama leida wastawa äratarwitamiswiisi. Tuleks äratada ideesid ja wõimaldada teid nende teostamiseks. Korraldada spordiringe (kütid, ratsutajad, jalgrattasõitjad, aerutajad, uisutajad, suusatajad jne.); kirjanduse ja muusika ringe.

Üldiselt on märgata, et meie rahwawägi juba kindla sammuga terwenemisteed kõnnib. Arwesse wõttes eestlase positiivset iseloomu ja praegu kujunemisel olewaid sihte, wõib julgesti oletada, et meie rahwawäe traditsioonide hulgas ka karsklus enesele eluõiguse omandab.

T.

Meie polgukohtutest.

Kui meie wabariik okupatsiooni wägedest wabanes ja sisemiste ja wäliste waenlastega awalikult wõitlusse kisti, ilmus ka wajadus sõjakohutute järele. 1918 aasta lõpul tuli kõike jõudu pingutada waenlaste vastu, kes rüüstades ja põletades igalt poolt üle piiri tungis ja keda toetas siseriikiline mõrteoalistate hulk. Waenlase kihutustöö leidis pinda ka kodumaa kaitsjate ridades, mis ahwardas wabariigile saatuslikuks saada. Nii tekkis wajadus karvide abinõudega distsipliini rutuliselt mobiliseeritud rahwawäes maksmak- panna. Tuli tarwilisele wõtta kõik abinõud rahwawäe ridadest laialijooksnud arawereliste vastu ja wõitlust alata isamaa äraandjatega. Üldist kabuhirmu ja korralagedust kasutasid igasugused kuriteolised elemendid.

Kõige selle vastu wõitlemiseks asutati 5. detsembril 1918 aastal sõjawäljakohutud. Sellekohaste määruste põhjal wõisid wäljakohutud harutada ainult asju, mis kohe päewaselged olid ning eeluurimist ei wajanud ja kus karistust wangiroodust kuni surmanuhtluseni wõis määrata. Selle tagajärjel jäi seadusse auk. Oli küsitaw, missugune kohus pidi harutama asju, mis wajasid eeluurimist, ja missugune asju, kus karistus wõib olla kergem kui wangirood.

Neil ja teistelgi põhjustel ei jatkunud üksi sõjawäljakohutust, waid tuli asutada ka teisi sõjawäe kohtuid nende määruste põhjal, mis Eestis kuni 24 oktoobrini 1917 a. olid makswad.

18 detsembril 1918 a. awaldati uus Ajutise Walitsuse määrus poigu- ja sõjaringkonnakohtute asutamise kohta, mis ette nägi nende kohtute moodustamise Wene Sõjawäe Määruste Kogu XXIV raamatu alusel, mõne wähe-ma muudatusega.

Kerenkiaegse walitsuse ajal, 1-st märtsist kuni 24. oktoobrini 1917 a., pandi maksma terwe

rida uuendusi sõjakohutute moodustamise alal, nimelt seati sisse igasugused walitawad, wannutatud ja seltsimeeste kohtud. Meie Ajutine Walitsus ei sõandanud kaasa teha neid katseid, sest igasuguste walimistega kaasaskäiw lagunemise pilt oli kõigil weel wäga selgelt siinade ees. Nii jäeti meil sõjakohutute moodustamisel wälja kõik need Kerenski poolt läbiwiidud uuendused, mis teoreetiliselt küll wäga õiged, kuid tegelikult õiguse mõistmisele hädaohtlikuks said ning lagunemise protsessile kaasa oleksid aidanud.

Neil põhjustel ilmus 9. jaanuaril 1919 a. Ajutise Walitsuse määrus, mis sõjakohututele ette kirjutas ainult Wene sõjawäe määruste raam. XXII ja XXIV järele käia sel kujul, nagu need makswad olid 1. märtsini 1917 a.

Selle seadusega pandi täiesti maksma tsaristliku Wenemaa materjal- ja protsessuaalseadused ühes kõigi nende habustega, mis praegustele oludele enam ei wasta.

Meil on paljugi kõneldud sõjakohutute reformist — kuid see on ikka ainult soowiks jäänud. Arusaadaw, et selle lühikese ajaga ei ole lõutud weel wäga töötada neid uuendusi, mis kohtupidamises paratamata tarwilikud, kuid siiski oleks wõidud hää tahtmise juures paljugi juba teha.

Weneaegsed seadused on iganenud ja waiwad tingimata ümbertöömist wastawalt uuele waimule, mis meie sõjawäes walitemas.

Minu kirjutuse siht on — harutada praeguste polgukohtute funktsioone ja moodustamist.

Sõjakohutupidamise seadus, eriti selles osas, mis polgukohtutesse puutub, on kokku seatud nendes tingimustes, kus seadusandlus ohwitseri ja sõduri wahel ülepääsmatu kuristikku löi ja sõduri õigused olenesid ohwitseri tujust ja maksid

ainult niipalju, kuipalju nad ohwitseri isikliku waatega kokku käisid.

Niisugustel tingimustel loodi polgukohus Wene ajal, ja meie pärisime ta terwen Wenelt.

Kui meie lähemalt waatame polgukohtu protsessuaalseadust, mille raam des see kohus tegutses peab, siis leiame sääl terve rea õigusewastaseid artikleid. (Tsaristliku korra juures olid need artiklid väga tarwilikud selleks, et sõdurist teha seda elawat nukku, kellel õigusetundmise wõime juba algues häwitatud). Seepärast iseloomustab sõjakohtupidamise seadus oma õigusewastaliste wõtetega terwet seda polgukohut ning õiguse mõistmist selles kohtus.

Kuidas on polgukohus moodustatud ja misugused on tema funktsioonid:

Polgukohtud loodi alamwäelaste jaoks, nende süüteoasjade harutamiseks, millele pidid järgnema karistused ilma kodanikuõiguste kaotusega. Puhtsõjawäeliste kuritegude kõrwal alluwad polgukohtule weel üldised kuriteod. Määrataw karistuse ülemäär on neli ja pool aastat distsiplinaarroodu ühes mõnesuguste õiguste ja eesõiguste kaotusega teenistuse ajal ja karistatute linki ülewõimisega. Nii alluwad polgukohtule ühest küljest kuriteod, mis rahukohtu alla kuuluwad (üldised kuriteod), teisest küljest — kuriteod, mis üldkohtule alluwad (osa sõjawäelisi kuritegusid).

Nagu nimetasin, alluwad polgukohtule nimelt sõdurite kuriteod, kuna ohwitserid ja ametnikud samade kuritegude eest sõjaringkonna- ja sõjamerikohtutele alluwad. Seda wahetegemist sõduri ja ohwitseri wahel pidas Wene seadusandlus tarwilikuks ohwitseri seisuse mõttes. Praegu, kus sõdur, ohwitser ja ametnik põhiseaduse ja demokraatliku riigikorra juures täiesti üheõiguslikud kodanikud ja ainult teenistuse distsipliin nende wastastikuseid suhteid reguleerib — ei wõi niisugust wahetegemist olla.

Polgukohtud asutatakse iga wäeosa juures, mille ülemal praegu õigused. Polgukohtu esimees ja liikmed määratakse samast wäeosast ja sama wäeosa ülema korraldusel ohwitseridest, kellel 4-aastane riwiteenistus seljataga. Nõnda on polgukohtunikud tawaliselt riwohwitserid, ilma mingisuguse juriidilise eelharidusega. Niisuguste

gustele kohtunikudele on tundmata õigusemõistmise kõige elementarsemad alused. Selle tagajärjel on paljud polgukohtu otsused täiesti juhuslikud ning ei kindlusta süüdlaste karistamist ja süütute õigeksmõistmist.

Nagu kohtuliikmed ilma tarwiliste teadmisteta, nii on kohus ise tarwilise iseseiswusega — rippumattuseta — nagu kohtu kohta öeldakse.

Polguülem on prokuröör, kes süüdlasi kohtu alla annab, otsuseid täide saadab, ise aga seejuures kohtuga otsekoheses ülemuse wahekorras on ja kohtu otsuseid kinnitab wõi kinnitamata jätab. Niisugune asutus ei ole kohus tõsisel mõttes, waid mingisugune korra ja distsipliini kaitsmise wahend, mis polguülema tegewuses abiliseks on.

Niisugune kohtu seisukord on väga ebaloomulik; polgukohus wõiks alluda ainult järgmisele kohtu astmele.

Edasi: polguülemast oleneb, kas ta süüdlasi polgukohtu alla tahab anda, wõi teda distsiplinaarkorras karistada, wõi ka täiesti karistamata jätta (Niisugune seadus on maksimas üldse sõjakohtute alla andmise korra juures). Niisugune olukord wõis olla warem, ida pool piiri, kus sõdati õigus niipalju maksis, kuipalju ta ülemuse waatega tema kuriteo kohta kokku käis. Nõnda wõib üks süüdlane kohtulikult karistatud saada — raskelt, teine distsiplinaarselt — kergelt, kuna kolmas täiesti karistuseta jääb.

Üks nimetamiswäärilistest polgukohtu pidamise seadustest on S. Kp. S. § 595, mis polgukohtualuselt õiguse wõtab kaitset walida. See artikkel on küll meie seadusanduse poolt annuleeritud, kuid ta iseloomustab kogu seda seaduslikkust, mille järele polgukohus sammub. Kriminaal-protsess tunnustab kaitset kui asjaosalist protsessi poolt, kelle ülesanne on kohtule abiks olla töe kättesaamiseks, seega kaebaluse eest wälja astuda. Kohtualusele on täiesti wõõrad seaduse nõuded ning sellepärast on ta ilma kaitseta katest ja jalust seotud ning wõimetu end tarwiliselt kaitsma.

Järgneb.

A. Leht.

Sõjawäe lennukite arenemine wäljamaal pärast sõda.

Kurt Student kirjutab Deutsches Offizierblattis: Sõja ajal tõsteti lennukite tööwõimet eestkätt mootorite jõu suurendamise kaudu. Kuna lae-

wade ehitamisel harilikult masinaid laewa konstruksioonile kohandati, moodustas lennukite ehitamisel, ümberpöördukt, mootor lähtepunkti.

Ehitati tugewamaid mootorid, mille läbi võimalikuks sai lendamisel warem saadud tagajärgi parandada. Seda teed on ka pärast sõda väljamaal käidud. Üheistmelised häwitajad omawad nüüd läbistikku 300—400 P. S.; Ühendatud Riikides on isegi 600 P. S., Itaalias — 700 P. S. jõulised lennukid Sarnast lendawateks mootoriteks arenemist ei wõi otstarbekoh. seks lugeda.

Sellewastu on sõjawäe lennuki kest hoopis suuremal määral hooetusse jäetud. On iseloomustaw, et ainult üksikute tüüpide juures pinewueta, waba kanduwusega ehituslaadi juurde välja on jõutud.

Tugewamate mootorite tarwitusele wõtmisega on sõjas saawutatud lennu tagajarjed tänapäew juba kaugelt ületatud, nagu see juurdelsatud tabelitest näha. Wõrdlusele tulewad kõige uuemad sõjawäe lennukid, mis suuremalt osalt veel katse astmel. Üheistmeliste juures on ka sarnased tüübid loeteldud, mis otsekohe sõjaliseks otstarbeks pole ehitatud, mis end aga igal ajal seks lubawad kasutada.

Tabel I.
(Sõjawäelise luure lennukid).

Rahvus.	Tüüp.	M o o t o r.	Kiirus tunnis ja 1000 m. kõrgusel	Tõusu wõime.	Lennu ulatus.
Prantsusmaa. . . .	Bréguet. 19. A. 2.	450. P. S. Bréguet Bugatti wõi Renault.	230 km.	Harikõrgus 8000 m.	4 tundi
Inglismaa.	Westland "Wes-sel".	380. P. S. Bristol "Jupiter" wõi 320. P. S. Siddeley "Jaguar".	210 km.	Harikõrgus 7500 m.	4 1/2 t.
Ühendatud Riigid. . . .	Lepère C. II.	Liberty.	200 km.	20. 9. 21. ilmarekord 12443 m. kõrgusega.	4 1/2 t.
Itaalia. . . .	Fiat B. R.	685 P. S. Fiat.	266 km.	7250 m.	4 1/2 t.

Tabel II.
(Üheistmelised lennukid).

Rahvus.	Tüüp.	M o o t o r.	Kiirus tunnis ja 1000 m. kõrgusel.	Lennu ulatus.
Prantsusmaa. . . .	Neuport "Sequi-plan".	400 P. S. Hispano Suiza.	323 km.	2 1/4 tundi.
Inglismaa.	Mars I. "Bamel".	450 P. S. Napier Lion.	343 km.	2 1/4 tundi.
Ühendatud Riigid. . . .	Verville.	600 P. S. Packard.	300 km.	1 1/2 tundi.
Itaalia. . . .	Fiat.	700 P. S. Fiat.	287 km.	2 1/4 tundi.

Ei tohi nimetamata jätta, et Fokker D. VII juba eelmisel aastal Ühendatud Riikide lennuskadest teed on leidnud, kuna ta Ameerika Packard-mootoriga warustatud.

Metalli tarvitamine lennukite ehitamisel teeb väljamaal igalpool wähehaawal edusamme. Inglismaal on Short — kahepinnaline üeni metallist; Prantsusmaal on esiteks ainult kere luustiku jaoks metalli tarvitatud, näiteks Vibault'i — õise pommitamislennuki juures. Üks uuematest sõjawäe lennukitest, kauge luure jaoks määratud Hanriot — kahepinnaline (H. D. 15), on "läbi metalliks" muutunud.

Sõja ja hilisemad kogemused on hulga uuetüübiliste lennukite tekkimiseks põhjustanud. Nii tuleb nüüd väljamaal igalpool teraw jaotus päewaste ja õiste pommitamislennukite wahel nähtawale. Esimesed on kiired, suure tõusu wõimega lendmasinad 600 P. S. ja kõrgemajõuliste mootoritega; wiimased aga mitme mootoriga hiiglalennukid. Praegused tähelepanemise wäärsemad lennukid päewaseks pommitamiseks on Inglise De Havillard 14, 600 P. S. Rolls Royce "Condor", mille konstruktsioon veel wiimastesse sõjakuudesse kuulub; ta oli siis pommitamiseks Berliini pääle määratud.

Just sõja ajast tuttawate kergete lahingu lennukite kõrwal esineb uus liik raskeid lahingu lennukid, „lendawaid tänke“. Ühendatud Riikide lennusaakades on ta juba kui kolmepinnaline seeriatesse jagatud.

Sõjariistadeks on tal üks 3,7 cm. suurtükk — ja 8 k. p. Üks teine, isegi 30 k. p. warustatud Larseni süsteemiline lennuk, mille wastu hiljuti Ameerika Sõjawäe Administratsioonil huwi tõusis, jäeti warsti jällegi kõrwale.

Püüe lennukid sanitaarteenistuseks kasutada on kõiki suuremate õhujõudude omajaid wiinud tüübi ehitusele, mis võib kaasa wõtta 4 woodit, arsti ja halastajaõde, apteegi ja lõikussisseade. Inglise lennusaakadel on seks Vickersi süsteemiine „Ambulants-lennuk“, Prantsusmaal Bréguet — kahepinnaline. Mõlemad tüübid on juba wõitlusies asumail tagajärjerkalt tarwitusele wõetud.

Prantsuse sõjawäejuhatus tarwitab asumail weel erilist asumaa lennukit, Lioré-Olivier (Leo-s) kahepinnalist. Nimetatud lennuk peab mässuliste suguharude wastu wõitlust õhust, samuti ka pärast maandumist. Seks otstarbeks on ta hästi sõjariistus ja ta tundelisemad osad 7 mm. pak-susest soomustatud.

Ühendatud Riikides tarwitatakse kergetid lennukid (lendmasinad nõrga mootoriga ja suure kandepinnaga) käskude ja teadete edasitoimeta-miseks. Nad peawad autode ja mootorrataste ülesanded suuritel kaugustel eneste pääle wõtma, kõigepäält aga teede poolest waestel maaaladel Läänes üksikute üksteisest kaugelseiswate jaa-made wahel ühendust alal hoidma. Need on Martin ja Sperry—teatelennukid, mõlemad 60 P. S. Lawrence mootoriga. Käesolewa aasta aprillis maandus üks Sperry lennuk otsekohe Washing-toni Kapitooli ees ja tõusis säält samuti jälle

lendu; selle kerge lennuki jaoks on see harukord-seit kaugele ulatuwa kohanemiswõime tunnuseks.

Üheistmelise häwitaja kõrwal arenewad kahe-istmelised häwitajad, mis enda tööwõime poolest üheistmelisest waewalt maha jääwad. Seda võib juurdelisatud tabelist 3 näha, kus Prantsuse Borel'i üheistmelist ja kaheistmelist wõrreldakse.

Tabel 3.

Borel'i üheistme-line.	300 P. S. Hispano Suiza	3000 m.—8'13" sees 6000 m.—22'9" sees	225 km. tnd.	2 kindlat k.-p.
Borel'i kaheist-meline	300 P. S. Hispano Suiza	3000 m.—9' sees 6000 m.—25' sees	215 km. tnd.	2 kindlat k.-p. 2 liikuwat k.-p.

Prantsusmaal näib kaheistmeline häwitaja juba ülekaalu omandawat, samuti ka Itaalias. Inglise maal ja Ameerika Ühendatud Riikides on kahe-istmeline häwitaja senini vähem wastuwõtmist leidnud.

Suurt huwi tuntakse kõigi õhujõudude oma-jate poolt kruwilennuki wastu. Hiljuti käis aja-kirjandusest läbi kõmuline teade, et üks Inglise Bremanni kruwikonstruktsiooniga lennuk kuni 600 m. kõrgusse olla tõusnud. Sarnases kõrgu-ses olla aparaat 30 minutit püsinud ja siis 100 km. kiirusega suure ringi teinud. Inglise õhuministerium hoiab leidust suures saladuses.

Üks Prantsuse eriajakiri tähendab seejuures wäga õieti, et kui see teade tõendust leiab, kruwi-lennu probleem seega lahendatud oleks. Lennu tehnika arenemises oleks see suur samm edasi.

Mõni sõna sõdurite hariduslise tasapinna tõstmisest.

Meie riigikaitse huwid nõuawad, et meil sõja-korral oleks hästiõpetatud kaitsewägi olemas, kes riiki waenlase eest oskaks kaitsta. Selleks pea-wad kõik terwisliselt kõlbulikud nooredmehed teatawa aja kaitsewäes teenima. Et sõjawäeteenistus mitte üksluiseks ei muutuks ja teenistuses olewad nooredmehed endid igakülgselt arenda-da wõiksid, selle eest on meie sõjawäes hoo-litsetud, kuna sõjaministeriumi poolt iga wäe-osa pääle sõduritele meelelahutamise muretsemiseks ja üldise kultuurilise tasapinna tõstmiseks summad on määratud, mis ära kasutatakse aja-

lehtede ja ajakirjade, raamatukogude, spordi- ja muusikariistade jne. muretsemiseks. Mõnes wäe-osas on korraldatud sõduritele wabal ajal ettelu-gemisi kirjanduse, ajaloo, karskuse jne. aladel suurema haridusega sõjawäelaste kui ka wäljas-poolt haridustegelaste poolt.

Sarnast meelelahutuse ja teadmiste omanda-mise wõimaldamist sõduritele tuleb ainu t terwi-tada. Kuid selle juures on üks ala, põllumajan-duslised teadused, kahesilma wahele jäetud. Neil pole aga mitte wiimase järgu tähtsus waid, just wastupidi, nad peaksid esimesel kohal seisma.

On ju rõhuw enamus meie sõduritest põllumeeste pojad ja sõjawäest wabanemisel pöörawad nad jälle põllutöö juure, mispärast neile põllumajandusliste teadmiste omandamine väga tähtis on.

Et seda võimaldada, tuleks sõjawäe osade raamatukogudele suuremal hulgal põllutöö erikirjandust muretseda ja sel alal loenguid korraldada. Just wiimaste pääle tuleks iseäranis suurt rõhku panna, sest kuna suurem osa meie sõduritest väikese haridusega, pole neil teaduslike raamatute lugemise wastu küllalt huwi ega anna see ka neid tagajärgi, mis elaw sõna, kus isegi need, kes asja wastu alguses ükskõiksed, woiwad kaasa kistud saada. Muidugi tuleks loenguid kokkuvõtlikult ja igapähele arusaadawalt pidada. Neil loengutel tuleks päärõhku just põllupidamise majanduslise külje, nagu põllupidamise süsteemide ja nende tasuwuse tingimiste pääle panna, kuna põllutöö tehnikasse puutuwad teadmised teisele plaanile jäägu. Seisab u nende teadmiste päätähtsus ikka selles, kas neid otsekohe praktiliselt teostada saab, mis aga sõjawäes teenides võimalik pole.

Ka tuleks põllutöö tähtsust selgitada, ära näidates selle majanduslist wäärtust üksiku isiku ja terve riigi elus, kuna sellest arusaamine meie rahwa ja noorsoo hulgas iseäranis väike on. Samuti tuleks ka ühistegewuse tahtsust selgitada.

Mis puutub lektoriäse, siis ei tohiks neist puudus olla, kuna paljudes meie sõjawäe osades põllutöökooli haridusega sõjawäelasi teenib, kes väga hästi loenguid wõiksid pidada. Nende puudusel wõiks ka wäljastpoolt wastawaid jõude paluda, kes selleks üldkasulikuks otstarbeks mõnda tundi ohwerdamast ei keelduks.

Sõjawäeliste ainete õpetamine ei kannataks selle all sugugi, sest ettelugemisi peetakse õhtuti wabal ajal.

Kõige selle tagajärjel muutuks sõjawäe teenistus mitmekülgseks kaswatuskohaks, kus iga-suguseid elus tarwisminewaid teadmisi omandatakse ja isamaad armastama õpitakse. H. J.

Mõndasugust.

Prantsusmaa. Sõjaminister on määrused sõjawäelise ettewalmistuse kohta koolides ja ülikoolides wälja annud. Peaaegu kõigis riiklistes õppeasutustes on sõjawäeline ettewalmistus sunduslik, muudes wabatahtlik. Sõjawäelise õppuse jaoks on 240 õppetundi ja 12 poolt päewa ettenähtud, mis kahe aasta pääle jagatakse. Esimesel aastal on õppetegewuse sisuks jalgwäe teenistus, teisel — eriline ettewalmistus. Gümnaasiumides ja rah-

wakoolides wõib ettewalmistuse kestwus kolme aasta pääle pikendatud saada, nii et kahel esimesel aastal iga aasta kohta 90 tundi, kolmandal 40, samuti ka igal aastal 4 poolt päewa sõjaliseks ettewalmistuseks tuleks tarwitada (Temps, 13 10).

Wenemaa. Ohulaewastiku juht Snamensky tegi h-ljuti lennukit sõidu läbi Wenemaa. Lennuki juhiks oli sakslane, nimega Velling, lennukooli juhataja Smolenskis. Lennu ulatus oli 2000 penikoormat, mis 23 tunni ja 35 minutiga ära sõideti. Lennuk oli De Havillard süsteemi, Rolls-Royce'i 360 P S mootoriga, nagu nad punaarmee pääasjalikult tarwitusel. Pärit on nad suuremal osalt endisest Saksa tagawarade koosseisust, mis Inglismaale pidid saama wälja antud ja siis erateede kaudu Wenemaale sattusid. Lennukoolis endas on hoolas õppus käimas, sest punaarmee juhid tunnewad suurt huwi lennuasjanduse wastu (Daily Mail 24 10).

Sõjariistade liikide suuremate ühenduste jõudude wahekorra kohta sõjas awaldatakse „Mil Tidsskrift" is (9/22) kindral Tannant'i, St. Cyr'i ohwitseride kooli ülema, loeng, millest tehniliste sõjariistade liikide kestwalt kerkiw kaswamine nimetamiswäärt on.

	1.1.15.	1.7.16.	1.10.17.	1.4.18.	1.7.18.	1.10.18.
Jalgwägi	71,6	66,7	60,4	56,9	54,8	50,4
Ratsawägi	4,7	4,2	3,7	3,4	3,6	4,0
Suurtükiwägi	18,4	22,3	27,7	30,7	32,4	35,7
Inseneriw. osad	4,9	5,6	6,4	6,6	6,5	6,9
Lennuasjandus	0,4	1,2	1,8	2,4	2,7	3,0

(Technik und Wehrmacht 1922, Nr. 11—12).

Toimetus palub autorid awaldatawate artiklite alla oma nime ette ka eesnime wõi selle esimest tähte kiijutada, sest ilma selleta paisatab niri pseudonüümina. Aukraadi aga nime ees ei awaldata.

Wastutaw toimetaja : Kindralstaabi polkownik N. Reek
Wäljaandja : Kindralstaabi Walitsus.

„Sõduri“ kirjastusel ilmunud raamatutest on weel saadawal:

- 1) Prof. Martens: **Sõda ja õigus.** — Hind M. 50.
- 2) N. Reek ja R. Kent: **Hobune ja tema hindamine.** — Hind M. 30.
- 3) G. Leets: **Nurgamõõtja, bussoli ja stereotaru tarwitamine** Inglise ja Wene suurtükide jaoks. — Hind M. 65.
- 4) E. Limberg: **Kõnd.** — Hind M. 20.

Tellida wõib, postiga ehk suusõnal, „Sõduri“ toimetusest: Tallinn, W. Batarei tän. nr. 10.